

SPRAWOZDANIE Z VI SEMINARIUM NAUKOWEGO IM. PROFESORA STANISŁAWA MAUERSBERGA KURATORIUM OKRĘGU SZKOLNEGO BIAŁOSTOCKIEGO – W 100 ROCZNICĘ UTWORZENIA, BIAŁYSTOK, 16 MAJA 2022 ROKU

W dniu 16 maja 2022 roku na Wydziale Nauk o Edukacji Uniwersytetu w Białymstoku odbyło się VI Seminarium Naukowe im. Profesora Stanisława Mauersberga zatytułowane *Kuratorium Okręgu Szkolnego Białostockiego – w 100 rocznicę utworzenia*.

Pomysłodawczynią wydarzenia była dr Agnieszka Suplicka, adiunkt w Katedrze Historii i Teorii Wychowania Wydziału Nauk o Edukacji Uniwersytetu w Białymstoku. Celem seminarium było podjęcie rozważań nad dziejami oświaty na terenie województwa białostockiego w kontekście setnej rocznicy utworzenia Kuratorium Okręgu Szkolnego Białostockiego, w szczególności ukazanie działalności kuratorium w latach 1922–1927, jego organizacji i funkcjonowania, inicjatyw oświatowych podejmowanych na terenie międzywojennego województwa białostockiego, w pierwszym dziesięcioleciu po zakończeniu II wojny światowej oraz jego obecnego stanu.

Wydarzenie łączyło się także z 10. rocznicą śmierci profesora Stanisława Mauersberga, znakomitego badacza dziejów wychowania i szkolnictwa. Pan profesor wykształcił i był inspiracją dla wielu współczesnych badaczy, w tym także dla białostockiego zespołu historyków wychowania, dlatego z inicjatywy Kierownika Katedry Historii i Teorii Wychowania Uniwersytetu w Białymstoku pani profesor dr hab. Elwiry J. Kryńskiej pojawiła się inicjatywa cyklu seminariów naukowych, których patronem został prof. Stanisław Mauersberg (pierwsze seminarium odbyło się w dniach 25–26 listopada 2013 r.).

Tematem wiodącym spotkania była setna rocznica utworzenia Kuratorium Okręgu Szkolnego Białostockiego. Powstało ono na mocy Rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 3 maja 1922 roku o utworzeniu okręgu szkolnego białostockiego, kiedy to utworzono *okręg szkolny białostocki w granicach województw: białostockiego i nowogródzkiego z wyjątkiem powiatów: nieświeskiego, baranowickiego i stołpeckiego, z siedzibą kuratora w Białymstoku*

(Dz. U. 1922 nr 34, poz. 285). Rozporządzenie weszło w życie 16 maja 1922 roku – stąd też wybór terminu wydarzenia.

W spotkaniu wzięli udział pracownicy Katedry Historii i Teorii Wychowania Uniwersytetu w Białymstoku, pracownicy i studenci Wydziału Nauk o Edukacji, prelegenci oraz zaproszeni goście. Rangę spotkania naukowego swoją obecnością podnieśli: pan Bohdan Paszkowski – wojewoda podlaski, pani Urszula Wasyluk-Żukowska – przedstawicielka marszałka z Departamentu Edukacji, Sportu i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego oraz dr Tadeusz Andrzej Mosiek – wizytator Kuratorium Oświaty w Białymstoku.

Wybór prelegentów biorących udział w spotkaniu nie był przypadkowy. Wszystkich łączy pasja odkrywania bogactwa oświatowego i kulturowego regionu i jego przeszłości. Do udziału w spotkaniu zaproszono: prof. dr. Witolda Wincenciaka, rektora Wyższej Szkoły Zawodowej Ochrony Zdrowia Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Łomży, dr. Radosława Dobrowskiego, burmistrza miasta Supraśl, dr. Andrzeja Smolarczyka z Katedry Marketingu i Przedsiębiorczości Politechniki Białostockiej, mgr. Sławomira Filipowicza – kierownika Oddziału Ewidencji, Informacji, Opracowania, Zabezpieczenia i Udostępniania Zasobu Archiwum Państwowego w Suwałkach oraz mgr Krystynę Gudel reprezentującą Nauczycielski Klub Literacki w Białymstoku i Stowarzyszenie Autorów Polskich II Oddziału w Warszawie, a także mgr Ewę Krychniak ze Szkoły Podstawowej nr 1 w Sokółce.

Uroczystego otwarcia seminarium naukowego dokonał prof. dr hab. Mirosław Sobecki – Dziekan Wydziału Nauk o Edukacji UwB. Głos zabrał również wojewoda Bohdan Paszkowski, wskazując na wartość naukową, poznawczą i społeczną organizowanego spotkania. W słowach powitania dr Agnieszka Suplicka podziękowała za przybycie, za gotowość i chęć podjęcia namysłu nad dziejami oświaty oraz za wolę podzielenia się wynikami badań na temat przeszłości oświatowej ziemi białostockiej, łomżyńskiej, suchowolskiej, sokólskiej, supraskiej i suwalskiej. Wskazała również na potrzebę zorganizowania kolejnych spotkań, które otworzą przestrzeń dla nowych poszukiwań badawczych.

Wykład wprowadzający wygłosiła pani profesor Elwira J. Kryńska, ukazując w swoim wystąpieniu drogę kariery naukowej, podczas której profesor Stanisław Mauersberg współpracował z wieloma wybitnymi uczonymi. Następnie zaprezentowała sylwetkę profesora S. Mauersberga, wskazując na jego kunszt naukowy oraz wkład w badania nad dziejami polskiego szkolnictwa i oświaty. Jako uczennica profesora wyraziła dumę i wdzięczność za możliwość rozwoju pod opieką naukową tak znakomitego mistrza i przyjaciela. Następnie przedstawiła wyniki prac białostockich historyków wychowania w świetle badań nad oświatą województwa białostockiego. Ważną częścią wystąpienia było ukazanie warunków funkcjonowania Kuratorium Okręgu Szkolnego Białostockiego zarówno w 1922 roku, jak i jego dalszych losów po II wojnie światowej, w okresie budowy nowych podstaw ustrojowych polskiego państwa, w którym doszło do ukształtowania nowego systemu szkolnictwa polskiego i zmiany kierunków oraz dotychczas preferowanych

wartości w wychowaniu młodzieży. Pani profesor wskazała na warunki, w jakich tworzyły się programy nowej władzy na terenie Białostoczczyzny, oraz okoliczności utworzenia Kuratorium Okręgu Szkolnego w Białymstoku w 1944 roku.

Organizatorka spotkania doktor Agnieszka Suplicka podjęła namysł nad istotą rocznic w utrwalaniu wiedzy o historii regionu. Wskazała na rolę i miejsca ich obchodzenia jako ważnych wydarzeń historycznych w życiu społeczeństw, narodów i jednostek ze szczególnym uwzględnieniem ich roli w utrwalaniu wiedzy historycznej w kontekście setnej rocznicy utworzenia Kuratorium Okręgu Szkolnego Białostockiego. Zauważyła, że przypominanie rocznic jest elementem integracji na płaszczyznach: jednostkowej, rodzinnej, narodowej, państwowej i regionalnej. Podkreśliła, że współczynnik historyczny nieodłącznie towarzyszy wszelkim sprawom ludzkim, zaś rocznice są doskonałą okazją nie tylko do kształtowania świadomości historycznej, ale także do utrwalania wiedzy o tym, co bliskie – o historii regionu. Następnie przedstawiła warunki, w jakich organizowano Kuratorium Oświaty Okręgu Szkolnego Białostockiego w 1922 roku, jego strukturę i skład osobowy.

Kolejny prelegent, dr Andrzej Smolarczyk, wygłosił referat pt. *Administracja szkolna na Białostoczczyźnie w latach 1933–1939*. Przedstawił regulacje prawne wyznaczające obszary, na których organizowano kuratoria, ich personel i zakresy działalności. Ukazał szczególne warunki pracy w województwie białostockim, z jakimi przyszło się zmierzyć administracji szkolnej, prezentując nie tylko strukturę działalności kuratorium, rolę inspektorów, pracujących w nim urzędników, ale też aspekty społeczno-polityczne towarzyszące administrowaniu szkolnictwem.

Magister Sławomir Filipowicz przedstawił charakterystykę naczelných instytucji oświatowych w Polsce Wschodniej i na Litwie Środkowej w latach 1919–1941 w świetle archiwaliów zdeponowanych w Litewskim Centralnym Archiwum Państwowym w Wilnie. Wskazał również na wartość i przydatność tych źródeł archiwalnych do badań nad dziejami oświaty w II Rzeczypospolitej, w szczególności terenów Polski północno-wschodniej. Szczególnie cenne były sugestie i wskazówki odnoszące się do kwerend i przygotowania się do nich z wykorzystaniem archiwaliów udostępnianych przez internet.

Pani mgr Ewa Krychniak zaprezentowała żydowskie szkolnictwo w Białymstoku w okresie dwudziestolecia międzywojennego. W trakcie wystąpienia scharakteryzowała szkoły powszechne, średnie ogólnokształcące i zawodowe oraz religijne organizowane w Białymstoku przez społeczność żydowską. Opowiedziała również o Centralnej Żydowskiej Organizacji Szkolnej (CISZO), która w okresie międzywojennym była jedną z ważniejszych organizacji, utrzymującą przedszkola, szkoły powszechne, gimnazja i domy dziecka z jidisz jako językiem nauczania, w tym również na terenie Białegostoku.

Z kolei profesor Witold Wincenciak poświęcił swoje wystąpienie łomżyńskiemu szkolnictwu pedagogicznemu w latach 1918–1939. Przypomniał trudne czasy porozbiorowe, które wymagały dużo ofiarnej pracy, sił i nakładów finansowych, aby odbudowa szkolnictwa była możliwa. Stwierdził, iż rozwój oświaty i kultury

w Łomży należy zawdzięczać funkcjonującemu nieopodal Kolegium Jezuickiemu w Pułtusku oraz Kolegium Jezuickiemu w Łomży. Profesor Wincenciak przedstawił organizację, działalność i funkcjonowanie Męskiego Seminarium Nauczycielskiego im. Marszałka Józefa Piłsudskiego i Państwowego Seminarium Żeńskiego im. Narcyzy Żmichowskiej, cieszących się społecznym uznaniem środowiska łomżyńskiego. Ponadto wskazał na bogatą historię kształcenia nauczycieli w Łomży, która sprawiła, iż wśród działaczy oświatowych w środowisku Łomżyńskiego Towarzystwa Wiedzy Powszechnej (TWP) dojrzewała myśl o potrzebie utworzenia Regionalnej Izby Pamięci Kształcenia i Doskonalenia Nauczycieli. Powstała ona w 2008 roku i nadal cieszy się zainteresowaniem, dokumentując historię całego bogactwa form kształcenia pedagogicznego.

Następnie głos zabrał dr Radosław Dobrowolski, który w swoim wystąpieniu zatytułowanym *Przykłady nauczycieli-patriotów z Supraśla w dziele repolonizacji 1919–1939. Ich losy, postawy, wzorce i ideały* zaprezentował początki organizowania szkolnictwa na terenie Supraśla. Ukazał inicjatywy związane z powołaniem Publicznej Szkoły Powszechnej, w tym szczególnie zasługi Józefiny Zachert, która niewątpliwie miała największy udział w odtworzeniu polskiego szkolnictwa i polskiej kultury w miasteczku. Autor podkreślił, że baronowa nie tylko finansowała kształcenie swoich uczennic, ale również dbała o przyszłą kadrę pedagogiczną. Radosław Dobrowolski, opierając się na wnikliwej analizie źródeł, stwierdził, że nauczyciele z Supraśla charakteryzowali się odpowiednimi dla swojej epoki duchem, postawami i ideałami, a swoją pracę w szkole traktowali jako przedłużenie swojej służby i walki o Polskę.

Jako ostatnia głos zabrała mgr Krystyna Gudel, która zaprezentowała sylwetkę porucznika Adama Skalimowskiego – nauczyciela, społecznika i bohatera. Prelegentka zaprezentowała biogram oficera oraz zawile losy jego pracy pedagogicznej. Wystąpienie wzbogaciły utrwalone w wywiadach wspomnienia tych, którzy znali nauczyciela, oraz źródła ikonograficzne. Swoje wystąpienie Krystyna Gudel zakończyła autorskim wierszem, który był hołdem złożonym porucznikowi i tym, których już *nie odda katyński las*.

Podsumowując spotkanie, dr Agnieszka Suplicka wyraziła nadzieję, że zachowanie pamięci historycznej i odkrywanie bogactwa kulturowego regionu przyczyni się popularyzowania jego dziejów i poznawania własnego dziedzictwa kulturowego. Seminarium naukowe stanowiło istotną wymianę myśli i przyczyniło się do popularyzacji wiedzy na temat organizacji oświaty i wychowania w województwie białostockim. Tym samym białostocki zespół historyków wychowania ocala pamięć o ludziach i instytucjach, które znacząco przyczyniły się do rozwoju polskiego szkolnictwa.

ŁUKASZ KALISZ
ORCID: 0000-0001-8217-2954
Białystok